

SIĞ SULARDA OKUMA YAZMA KEYFİ

Ali K. METİN

O okuyucunun hoşuna gitme, onunla iyi geçinme arzusu bir yazarı bekleyen en önemli tehlikelerdendir. Yazar okuyucuyu hoşnut etmekle görevli biri değildir. Hatta iyi yazarların okuyucuyu rahatsız ettiği, bunalttığı, ona cehennem azabı bile çektirdiği ileri sürülebilir. Mutlak böyledir diyemeyiz elbette, ancak ortalama okuyucu dikkate alındığında bunu yadsıyabilmek pek kolay olmamalı. Okuyucu kitlesi büyük ölçekte ne yazık ki zora koşulmayı istemez. Konunun ağırlığı, içerikteki derinlik, yorucu gibi gözüken dil ve düşünme tarzları onu metinden uzaklaştırmaya yeter. Böylece sığ sulara yüzmenin keyfiyle yetinir. Yüzmüş olmak onun için yeterli bir ayrıcalık, bir haz kaynağı hâline gelmiştir. Ayrıcalık diye bir kaygı gütmese dahi, ona sıkıntı verecek okumalara pek de ihtiyaç duymaz. Kolayı sever; kolay yaşamayı, kolay eğlenmeyi, kolay kazanmayı, kolay arkadaşlığı, kolay düşünmeyi ve tabii kolay okumayı. Kolaya talip olma, ortalama/genel okuyucunun kişiliğinden, eğitim süreçlerinden ve dahası yaşam biçiminden gelen bir alışkanlık niteliği taşır.

Oysa iyi okuyucu, yazıyla mücadele etmek gerektiğinin ayrımındadır. Yazıda ki derinlik onun için çözülmesi gereken bir problem demektir. Derinliklere ulaşım yazının gizli veya açık düğümlerini çözdükçe aldığı haz bir tarafa, zihin/ruh dünyasındaki dalgalanmalarla kazandığı duyarlılığın ve şuurun zaferini yaşar. Bu zafer ona bir taraftan mutsuzluk da getirmiş olabilir. Fakat iyi okuyucu, iyi yazar gibi mutsuzluktan, bilinçteki örselenmelerden korkmamak gerektiğini bilir. Derinliğin, daha doğru ifadesiyle sahiciliğin bir bedeli de budur. Fikrî ve varoluşsal tekâmül böylesi bedellere hazır olmayı gerektirir. Beyni zonklayan yazar, beyni zonklayan okuyucuya muhtaçtır.

Yazarın söz konusu bedeli ödeme cesaretine sahip olması önemli. Ancak okuyucuyu hoşnut etme telaşı içindeki bir yazardan bunu beklemek yanlış. Okuyucuyu kaybetme, anlaşılama, daha az yazma/görünme korkusu onun kimyasını bozabilecek tehlikelerdir. Varlık sebebini handiyse okunur olmaya bağlamış gibidir. Hatta bu, okuyucuyla aynı soydan geldiğinin en açık delili sayılabilir: O da okuyucu gibi

kolay yazmaya, kolay düşünmeye, kolayla yetinmeye alışkanlık kesbetmiştir. Bunun için en öne çıkan özelliklerinden biri malumatfuruşluğudur. Düşünce düzeyindeki eksikliği örtbas etmenin en güvenilir, üstelik en kolay yöntemi budur. Bilinenleri belagatli cümlelerle tekrar etmek de onun en itibar ettiği yazma alışkanlıklarından biridir. Okuyucunun duygu dünyasıyla da istenen buluşma gerçekleşmişse iş tamamdır: Tencere yuvarlanıp kapağını bulmuş demektir.

Yazının giderek okuyucuya teslim olması medya kültürüyle beslenen bir süreç. Medyanın toplumu ve kültürü güncelliğın odağında sıklıkla kuşatması bu sürecin önemli işaretlerinden. Medyanın yarattığı kültürel alışkanlıklar diğer zihinsel faaliyetler alanına kendisini eni konu dayatır. Hiçbir şeyin derinliğine inme gereği duymayan, buna tahammül dahi edemeyen şipşakçı zihinler yazı kültürü üzerinde despotik bir egemenlik kurmaktadır. Hele okuma kültürü açısından zaten emeklemekte olan bizimki gibi toplumlarda bunun bedelinin sadece yazı alanıyla sınırlı kalmadığı, bilim dünyasının da bundan gereken payı aldığı tahmin edilebiliyor.

Yine de yazı/yazın dünyamızın büsbütün okuyucuya keyif verme amacına teslim olduğu iddia edilemez. Kötü örnekler kadar iyi örneklerin de varlığı bir gerçek. Bilhassa okuyucuyla iyi geçinme derdi taşımayan örneklere bakılacak olduğunda, bunların daha çok derinlik arzusuyla ıralandıkları görülmekte. Anlamın zorlanması, dilin yoğunluğu, zihinsel örgünün karmaşıklığı gibi özellikler bu örneklere farklı kişilik kazandırır. Yazar burada bizatihi yazıya bir değer kazandırma çabasıdadır çünkü. Bilinenleri kullanmak ve düz yollardan atını koşturmak yerine, özgünlük arayışıyla yazıyı yokuşa sürer. Anlaşılama tehlikesinden korkmaz. Yüzeysel ve güdük kalmaktansa anlaşılamaı yeğler. Anlaşılamaı ama önemli saydığı alanlar üzerinde durmayı esas kabul eder. Anlaşılamaı arzusuyla yola çıkmaz elbette. Ancak konu kendiliğinden anlaşılmaı bir nitelik kazanıyorsa, bundan ötürü okuyucuya ödün vermek istemez. Okuyucuyu kendi fikir dolambaçları arasında dolaşmaya davet eder. Verilen ödünlerin sonunun gelmeyeceğini bilir ve yazıya (kendisine) işini buyurur sadece.

İyi yazı anlaşılamaı, anlaşılmaı güç yazıdır demek istemiyoruz; haşa! Ama anlaşılmaı kolaylığı ile iyi yazı arasında birebir ilişki kurulamaıacağını, bir adım daha ileri giderek yazıyı değerli kılan en temel unsurlardan birinin “derinlik” olduğunu söylüyoruz. Derin olan her şeyin anlaşılmaı güçlüğüne mahkûm olduğunu söyleyemeyeceğimizi ise biliyoruz. Ne ki, her şeyi kolay anlaşılmaı hâle getirmenin de imkânı yok. Yazar için her koşulda geçerli böyle bir mecburiyetten söz edilemez.

İşin püf noktasıysa içeriği veya derinliği sebebiyle anlaşılmaı güçlüğü olan yazıyla, yazarın fikirlerindeki karışıklıktan dolayı anlaşılmaı hâle gelmiş yazının ayırt edilmesindedir. Yazar için esas mesele, düşünce ve duyguları en iyi şekilde ifade etmek olmalı. Sade fikirleri karışık şekilde ifade etmek hiç şüphesiz ciddi bir zaaftır. Bu karışıklık bazen ne diyeceğini veya nasıl diyeceğini bilememekten, bazen konuya hâkim olamaıktan, bazen de fikirlerin bünyesel bir düzen ve yapıya kavuşturulamaı-

masından kaynaklanabiliyor. Bir yazıda bu üç sorunun da bir araya gelmesi hâlinde durum iyice vahim sayılır. Bilhassa fazlaca uzatılmış ve malumatfuruşluğuyla öne çıkan yazılarda bu tehlikeyi daha fazla gözlemleyebiliyoruz. Ortalama okuyucunun pek fark etmediği hatta umursamadığı bu sorun, gerçekte iyi yazıyı kötü yazıdan ayırt eden en önemli noktalardan biridir. Ancak edebî türler kapsamına giren yazılara söz konusu kriteri uygulamanın çok doğru olmadığı kabul edilebilir. Bunun dışında gazete köşe yazılarından edebî denemelere, bilimsel makalelerden günlük yazmaya kadar pek çok yazı türünde sözünü ettiğimiz üç ölçüt ayırt edici niteliğe sahiptir. Dördüncü bir ölçüt olarak ise yazıyı teşkil eden unsurların yerli yerindeliği ve sağlam bir bütünlüğe sahip olması zikredilebilir. İyi yazı fazlalıklardan arınmış, bir duvarın tuğlaları gibi içinden bir cümlesini bile çıkartamayacağınız, çıkartıldığında anlam ve anlatımda sekteye uğrayan yazıdır. Bunun için iyi yazı, lüzumsuz tekrarlardan, konuya veya fikre katkısı olmayan lüzumsuz bilgi ve ifadelerden ayıklanmayı gerektirir. Burada sıkı, ekonomik yazıyı kastediyor değiliz; onun mahiyeti başka. Ancak malumatfuruşlukla olsun, belagat eğilimi veya kontrolsüz anlatım sebebiyle olsun anlam ve anlatıma özgül bir katkı sağlamayan ibare, cümle vesair, yazıyı sadece hantallaştırır. İyi yazıda her ifade birimi anlamı veya anlatımı daha yoğun, daha etkili hâle getirmek zorundadır.

Bununla beraber, işin teknik tarafından öteye iyi yazı için gerekli çok daha temel bir koşuldaki söz etmemek eksiklik olur. Bu da bir yazıyı değerli kılabilmek için gereken içerik veya sorunsaldır. İyi yazı, taşıdığı içerik veya sorunsalıyla bir değer ifade etmek mecburiyetindedir. Anakronik, hayatla veya hakikatle ilişkisiz, havanda su dövmekten ibaret bir yazı, ne kadar teknik, biçimsel parıltılar saçarsa saçsın özündeki yapaylığı hiçbir şeyle telafi edemez. Taşıdığı güzellik ve zekâ gücü, yazıyı eğretilikten kurtarmaya yetmez.

Eğreti yazılar okuyucunun hoşuna gitmeyi, ona haz vermeyi sever. Bütün marifeti hemen hemen budur. İyi yazı ise okuyucuyu rahatsız etme ve yorma pahasına dünyayı didikleme, patikalardan giderek hayata, hakikate ve meselelere dair orijinal tespitlerde bulunmaya çalışır.

İyi yazı düşünme melekesini harekete geçirerek insanı kâh aydınlıktan karanlığa kâh karanlıktan aydınlığa çıkarmakla temayüz eder.